

Peru'da Moçelerin Kurban Törenleri

İnsan kurban etmek, tarihin çözülememiş gizlerinden biridir. Kazıbilimciler Steve Bourget'in Peru'daki Ay Piramidi'nde yaptığı yeni kazılar, Moçelerin (Moche) insan kurban etme yöntemlerini ortaya koydu.

1521 yılında bir yaz öğleden sonrası İspanyol ordusu komutanı Hernan Cortes, kuşattığı Aztek başkenti Tenochtitlan'da (bugünkü Mexico City) askerleriyle birlikte, dehşet dolu bir sessizlik içinde gölün karşı kıyısındaki tapınağın basamaklarında 66 İspanyol tutsağın Aztek rahiplerince kurban edilmesini seyrediyor. Rahip, önce tutsakları birer birer kutsal sunağın üzerine yatırıyor ve onların çarpmakta olan yüreklerini oyup çıkarıyor. Daha sonra, törenle yenmesi için, kurbanının etlerini hızla kemiklerinden ayırıyordu.

Aztekler dünya üzerinde hayatın sürebilmesi için, insan kurban edilmesi gerektiğine inanırlardı. Ölümün hayat getireceği gibi bir inanış. Onlara göre, Güneş'in her sabah yeraltı dünyasından yeryüzüne çıkabilmesi için gereken gücü insan kanı sağlıyordu. Bu inanış diğer ilkel toplumlarda da görülmüştür. Nitekim İspanyol orduları, Guatemala yağmur ormanlarındaki küçük Maya köylerinde ve And Dağlarındaki İnka tapınaklarında da aynı insan kurban etme törenlerine rastladılar.

Ortada şaşırtıcı bir gerçek vardır: O zamanki tarihçilerin bu korkunç törenleri ayrıntılarıyla anlatmasına rağmen, kazıbilimciler bu kurban törenlerini kanıtlayacak pek az şey bulmuşlardır. Azteklerin kendi kitaplarına göre, Tenochtitlan'ın en büyük tapınağı olan Templo Mayor'da 1487'de tek bir törende 20 000 savaş tutsağı kurban edilmişti; fakat kazıbilimciler kazılarında hiçbir toplu mezara ya da Aztek rahiplerince yığılmış kafatası kümelerine rastlamadılar. New Orleans'daki Tulane Üniversitesi'nden fiziksel insanbilimci John Verano'ya göre bunun nede-

ni cesetlerin parçalanıp yakılması ve küllerinin savrulması olabilirdi. Bilim adamları, son kazılara gelene kadar, Amerika anakarasında insan kurban edilmesinin nedenleri ve yöntemleri konusunda hiçbir kanıt bulamamışlardı.

Bugün başdöndürücü kazıbilimsel buluşlar yapılıyor; bunlar sayesinde bu eski törenlerin gizi bir ölçüde aydınlanmaya başladı. Ne gariptir ki bu aydınlık, İspanyol ordularının rastladığı Aztek, Maya ve İnka gibi ünlü uygarlıklardan değil, MS 100-800 yılları arası

And Dağlarının Pasifik Okyanusu'na uzanan dar ırmağ vadilerinde yaşamış Moçelerden gelmiştir. Moçeler bugünkü Peru'nun modern kenti Trujillo yakınlarında yaşamış, balıkçılık ve çiftçilikle geçinen bir yerli halktı. Sulama sistemleri olan mısır tarlaları ve Pasifik Okyanusunun zengin besinleri sayesinde zenginleşmişler, 10 katlı piramitler ve 50 000 kişilik kentler kurmuşlar ve büyük sanatçılar yetiştirmişlerdir.

Kazıbilimciler Moçe çömlekleri üzerindeki resimler karşısında on yıl-

Moçelerin kurban ettiği bir insanın toprakta kalmış kol izi.

Moçelerin Ay Piramidi tapınağında yapılan kazılar, yüksek kerpiç bir duvarla çevrili büyük bir meydan ortaya çıkardı. Meydanın bir köşesinde kayalık bir tepe vardı. Bu kayamihrabın dibindeki kazılar, 70 kurban iskeleti ortaya koydu. Kurbanların cesetleri, hakaret olsun diye gömülmeden öylece toprağın üstüne bırakılmıştı. Birçoğu işkence görmüş ya beyni boşaltılmış ya da kafası kesilerek öldürülmüştü. Moçeler bu yöntemlerle düşmanlarını korkutmak isterlerdi. Bir Aztek rahibi, canlı bir tutsağın kalbini oyarak çıkartıyor (solda).

larca şaşırıp kaldılar. Çömlekler üzerinde, ellerinde insan başları ve bıçak tutan tanrılar ve kurban törenlerine başkanlık eden baykuş kafalı rahipler çizilmişti. Bu resimlerin gerçek törenleri temsil ettiğine inanan bilim adamlarının sayısı azdı. Fakat son 5 yılda yapılan kazılar, insan kurban edilmesinin somut kanıtlarını ortaya koydu; törenle kolları, bacakları kesilerek kurban edilmiş insan cesetlerinin atıldığı toplu mezarlar ve üstüne kesilmiş insan kemikleri yapıştırılmış dev duvar resimleri bulundu. İskelet artıkları bu duvar resimleriyle kıyaslanarak geçmiş tarihteki insan kurban etmeler konusunda önemli yeni bilgiler elde edildi.

Bu korkunç bulgular, Moçe kültürünün dinden savaşa ve politikaya değin birçok yönünü aydınlattı. İnsan kurban etmenin kesin kanıtları Moçelerin başkenti olduğu sanılan piramit tapınağın yıkıntılarında bulunmuşsa da Verano ve başkaları bir diğer önemli Moçe merkezinde de kanıtlar buldular. Ay Piramidi'ne yakın El Brujo'da son zamanlarda yeni bir toplu mezar bulundu. Bundan çıkarılan sonuç, Moçelerin her biri büyük bir ırmak vadisine egemen, birçok kuvvetli aileden oluştuğuydu.

Moçeler neden insan kurban ediyorlardı? Moçeler hakkında birçok kitap yazmış bir uzman olan Elizabeth Benson, kurban etmenin And Dağları halkının diniyle ve toprağın bereketiy-

le ilgili olduğunu belirtiyor ve şöyle diyor: "Moçeler için kan, yağmur ve su gibiydi. Kan toprağı besler, ekinleri büyütürdü". Moçeler ve Aztekler "Tanrılarımız kan istiyor" derlerdi. Neden onların Tanrıları kan istiyordu da diğerlerinininki istemiyordu? Arizona Eyalet Üniversitesi'nden insanbilimci Michael Winkelman bu soruyu inceledi. Winkelman 1980'lerde binlerce sayfa okuyarak dünyadaki 45 toplumdan yedisinin insan kurban ettiğini buldu; bu toplumlar G. Pasifik'deki Marquesans yerlilerinden Romahlara kadar değişiyordu. Diğer araştırmacılar kıtlık riskinin ya da besin depolama yetersizliğinin böyle bir vahteşe neden olabileceğini ileri sürdüler.

Peru'nun kuzeybatı kıyılarında yaklaşık 100.000 Moçe yaşıyordu.

Winkelman, bu yedi toplumun hepsinin tarım toplumu olduğunu, fakat yalnız birinin kıtlık riskiyle karşı karşıya bulunduğunu ve hiçbirinde et bulma zorluğu olmadığını gösterdi. Hemen hepsinde ortak olan şey nüfus yoğunluğunun fazla oluşuydu: Kilometre kare başına 10 kişiden fazla. Bu toplumların hepsi toprak ya da besin elde edebilmek amacıyla savaşa giriyordu. Winkelman'a göre bu toplumların besin kaynakları boldu; ancak bir felaket olur da besin kaynakları yok olursa aç kalacaklarını düşünüp birbirlerini kurban ediyorlardı.

Ayrıca bu yedi toplumun hepsi, güçlü ailelerden gelme liderlerin ve bu liderlerin bağlı olduğu bir büyük şefin emrindeydiler. Böyle bir politik düzende ihanet sık olurdu; liderler halkı korkutmak ve bu yolla ihaneti önlemek için insan kurban ediyor olabilirlerdi. Fakat Moçelerin nüfus yoğunluğu ve idare yöntemleri tam bilinemediğinden bazı bilim adamları Winkelman'a karşı çıktılar. Verano ise şöyle diyordu: "Halkı korkutmanın liderlerin durumunu kuvvetlendirdiğini kabul ediyorum. Kimse ne olup bittiğini tam bilmiyordu; ama tapınaklardan çılgınlıklar geldiğini işiten ve bazı adamların tapınağa götürülüp geri dönmediğini bilen halk herhalde korkuyordu".

İnsan kurban etmenin ekoloji ve politikası birçok araştırmacının aklında

Moçelerin Ay Piramidi tapınağında, üstünde büyük bir delik olan kafatasları bulundu. Kurbanların kafasına ağır bir cisimle vurulmuştu. Yakındaki bir rahip mezarında kanla kaplı bir lobut bulundu. Kurbanların dirsek kemiklerinde, bir darbeyi karşılarken oluşmuş kırık izleri vardı (sağda).

bile yokken, ortaya birdenbire hemen hiç tanınmamış Kanadalı bir kazıbilimci çıktı: Steve Bourget. Bourget beş yıldır Moçelerin insan kıyım tapınaklarını arıyordu. Halen İngiltere’de Doğu Anglia Üniversitesinde öğretim üyesidir. Montreal Üniversitesi’nde “Moçe sanatı ve kutsal coğrafyası” üzerine doktora tezi yazmıştı. Bourget, çalışmalarını sırasında, rahiplerin insanları dağ tepelerinden uçurumlara atarak öldürdüğünü gösteren birçok resim buldu. Bu, o bölgenin inançlarına uygundu; İnkalar dağ tepelerini kutsal sayardı. Çömlekler üzerindeki resimler gerçeği anlatıyorsa, kurban etme işi küçük dağların yamaçlarındaki Moçe tapınaklarında yapılmış olabirdi.

Trujillo kentine yakın Cerro Blanco adlı küçük bir dağın Moçelerin en büyük tapınaklarından biri olan Ay Piramidi vardı. Bourget günlerce Cerro Blanco Dağının sarp kayalıklarında aşağı yukarı gidip gelerek kurbanların ke-

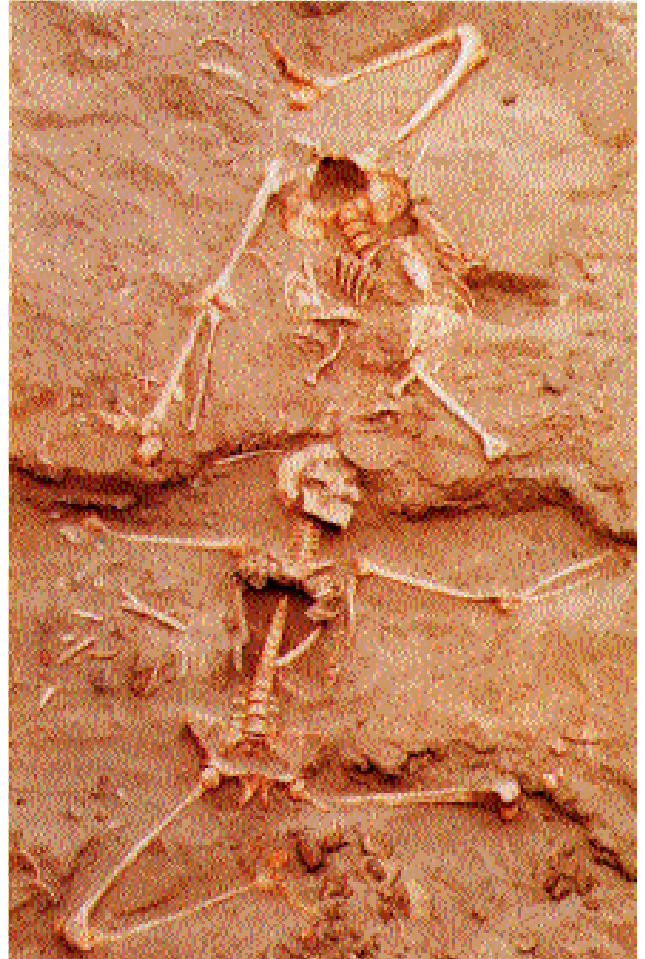
miklerini aradı. Hiçbir kemik bulamadı. İkinci bir Moçe kenti olan Huanaco’da da kemik bulamadı.

Hayal kırıklığıyla evine dönen Bourget, 1970’lerde ve 1980’lerde kazıbilimci Christopher Donnan’ın ayrıntılarıyla anlattığı insan kurban etme törenlerini okumaya daldı. Donnan bunları Moçelerin duvarlar ve çömlekler üzerine çizdiği resimlerden almıştı. Moçe sanatçılarının en sık çizdikleri resim Donnan’ın “Savaşçıların Öyküsü” adını verdiği tabloydu. Bu tabloda Moçe savaşçıları, savaşa gider ve tutsak edilir. Tutsağın bütün silahları, süsleri ve giysileri çıkartılır. Sonra yüzleri tokatlanır ve burunlarındaki süs halkaları çekilip kopartılarak burunları yırtılır. Boyunlarına ip bağlanarak yürütülürler. En sonra kurban etme töreni başlar. Parlak tören giysileri içindeki üç rahibin ve bir rahibenin sert bakışları altında, görevliler tutsakların boğazını keserler. Rahibe tören ka-

dehleri içine kan toplar ve içine kanın pıhtılaşmasını önleyen ullağı denen bir meyve atarak onları başrahibe sunar. Sonra kurbanın kolları, bacakları ve bazen kafası kesilir.

Donnan ve diğer Moçe uzmanları savaşçı öyküsünün hayali olduğunu düşünüyorlardı. Fakat 1987’de Perulu kazıbilimci Walter Alva ve ekibi, Sipan’da bir mezarı kazarken, MS 300 yıllarına ait bir rahip cesedi buldular. Rahibin üzerinde, resimlerdeki gibi çok süslü giysiler vardı: Büyük altın bir başlık, kulaklarda büyük halka küpeler, burun süsü, sırt örtüsü... Bunların hepsi kurban etme bıçağı gibi hilal biçimindedi. Yanında ucu bıçaklı bir asa vardı. Kazılara devam edilince iki rahibinin mezarı bulundu.

Peki, kurban edilenlerin kemikleri neredeydi? İngiltere’ye dönen Bourget, çömlek ve duvar resimlerini incelemeye devam etti. Sonunda kurbanların piramit biçimi tapınaklara götürül-

Kazibilimciler Steve Bourget, Ay Piramidi tapınağındaki toplu mezarda, kemikler arasında kilden yapılmış çıplak erkek heykelcikleri buldu. Bunların bir iple boyunlarından bağlanmış oluşu, onların kurbanları simgelediği gösteriyordu. Rahipler, kimbilir hangi nedenle, bunları meydanın yüksek duvarları üzerinden kurbanların cesetleri üstüne atarak kırmışlardı (sol üst). Kurbanların boyun omurlarında, boyunlarının keskin bir bıçakla kesildiğini gösteren izler vardı (sol alt). Ay Piramidi tapınağında iki kurbanın başbaşa konulmuş iskeletleri. Moçeler kurban kemiklerinden resimler yaparlardı (sağda).

düklerini ve orada öldürdüklerini anladı. Ay Piramidi'nde kerpiç bir duvarla çevrili dört tenis kortu büyüklüğündeki bir meydan ve bu meydanın bir köşesinde küçük bir dağı andıran bir kaya vardı. "Eğer kurban etme kutsal sayılan dağlarda yapılıyorsa, bu kaya bir dağ simgesi olarak alınıp kurbanlar bu kaya mihrabın dibinde öldürülmüş olabilir" diye düşündü, Bourget.

Bu düşüncelerle Bourget ve ekibi 1995'te Ay Piramidi'ndeki meydan kazmaya başladılar. Sonuç tam bir başarıydı: En az 70 iskelet bulundu; bu kurbanlar, hakaret amacıyla gömülmemiş, toprak üzerinde çürümeye bırakılmıştı. Bu şöyle anlaşıldı: Cesetlerin etrafında çürümüş etle beslenen böcek larvalarının kabukları birikmişti. And toplulukları için gömülmemek en ağır cezalardan sayılıyordu. Kurbanların yıllardır aranan iskeletleri nihayet bulunmuştu. Sanki bir kamyon dolusu bez bebek bir çukura atılmış, bir yu-

mak olmuştu. Oysa kurban edilmemiş Moçeler mezara tertemiz ve sırtüstü konulurdu. Bunlar kurbanlardı. Kemikler arasında rahiplerin duvardan aşağı fırlatıp kırdıkları, boyunlarından iple birbirine bağlı kilden yapılmış çıplak erkek heykelcikleri vardı. Bourget heyecanlanmıştı. O güne kadar yalnız resimlerde görülen kurban etme olayının kanıtlarının bulmuştu. John Verano ve iki asistanı kemiklerde şiddet izleri aradılar. Bazı iskeletlerin kafaları kopmuştu. Bazı kafataslarında ağır bir cismin açtığı büyük delikler vardı. Yakındaki bir rahip mezarında kanlı bir lobut bulundu. Boyun omurlarında boğazın bıçakla kesildiğini gösteren izler ve dirsek kemiğinde darbe savuşturmaya bağlı kırıklar görüldü. Burun kemiklerinde çatlaklar vardı. El ve ayak parmaklarında derin kesikler açılarak işkence yapılmıştı. Kemikler üzerinde kasların sıyrılıp alındığını gösteren izler vardı.

Azteklerde olduğu gibi Moçelerde de bir erkeğin işkence ve kurban edilme sırasında haykırması ya da yerlerde sürüklenmesi şerefsizlik sayılırdı. Onun için kurbanların hiç sesi çıkmazdı.

Vadide km'lerce uzaktan görülebilen çok büyük bir duvar resmi vardı. Kırmızı ve sarıyla boyanmış bu resim, Moçe asillerinin, birbirlerine boyunlarından bir iple bağlı çıplak tutsakların kafatasları üzerinde dansettiğini gösteriyordu. Bu duvar resmine kurbanların kemikleri de yapıştırılmıştı.

Benson, bu insan kurban törenlerinin toprağın bereketini arttırmaya ve dünyayı değiştirmeye yönelik olduğu düşüncesinde. Verano ise, Moçe'lerin ölmek üzere olanlara ve ölümlere gösterdiği vahşi davranıştan sonra, şimdi kemikleri kutulara saygıyla yerleştirirken gösterilen ilginin bir hayli geç kaldığı görüşünde.

Discover, Mart 1999
Selçuk Alsan